

2. БЛЕСАК - ЕСЕЈ

Катарина Ивановић, Аутопортрет (1836)

ΟΓΛΕΔΑΛΟ

ПРИЛОГ ЧИТАЊУ ЈЕДНЕ НАДРЕАЛИСТИЧКЕ ИНТРИГЕ ИЛИ ОДЈЕК ФАНТОМ- -БАБИНЕ РАДЊЕ У ПЈЕСМИ ПОНОЋ МЕНЕ

Прва наџрага 2. БЛЕСКА

Апстракт

Тих дана собом сам лутао као пребијен пас. Кише од којих се стресало биље лиле су потопски. Свијет је морила велика студ и мала глад. Ријеке понорнице чији сам пратилац био, престајале су да ми казују путању. А Текст, овај, прометао у тајну, голему. Израстао је у тешко памтљиву лозинку мог, и само мог, саживљвања са поезијом. Зато, његова амбиција није да било шта освијетли или објасни, већ да се догоди као читање онога чега у пјесми нема.

Кључна ријеч: Одјек!

Први чин
Марионете у дућанима пишу писма
(Р. Ратковић Мртве рукавице)

То није тек пјеснички текст, то је срж литерарне самодовољности. Град са опкопом пуним петролеума и горуће језичке материје. Утврда. Сваки херменеутички напор да се допре до његовог срца-смисла, усудом поезије, остаје немогућ. Систем, научно прихватљив, у Ратковићевој врачки, прождире сам себе, да би се, где чуда, претворио у ћутање над нечим надумно лијепим. Надреалисти, ти прегоаци у

загонетању, били су сковали план да освијетле сан. Ратковић-пјесник никада није био истински надреалиста. Ту магму, разметљиво, распикивали су други: Дединац, Јовановић, Матић, Вучо, Давичо. Он је био проклетији, и далеко од њих, и онда када је исписивао врцаве идеолошке сентенце надреализма.

Његова метафора, често реторичка, није успијевала да досегне природност непатворене зачудности. И кад је имала штим диктата сна, и кад се у њој, увијек дескриптивној, а готово никада конструктивној, догађао дада-дух, Ратковићева метафора се није могла отргнути „папирнатости прочитаног”. Таква метафора више је била пипави наслут надреализма него истински надреализам. А он, Судбински Пјесник, тај интимус недоречености и сведености на језички грцај, кротио је неизрецивост – да у животу не свисне од живљења.

Година је хиљаду деветсто тридесет и прва. Утихњују „експериментни болови авангарде”. Заноси двадесетих очијукају с будућим додацима историја књижевности. Бог је мртав, одавно. Писаће се социјално и лијево, лијево, лијево.

Они који Ратковића траже у сумњивим меандрима биографизма примјећују, изгледа с разлогом, да та година представља прекретницу у пјесниковом животу. Смрт жене која се није дала заборавити даће пјесму која се неће умјети семантички разобличити, никад. Над одром њеним, и својим, замјетнуло се неколико поробљивачких стихова и један наслов, одрођен, у одјеку ткања фантом-бабе. Послије тога се могло, само, у језичко чарање. У сусрет себи. У самоћу као у жељковану смрт. Наредних двадесетак живих година Ратковићу ће уточиште пружати литература, једино.

Из таквог, живог контекста, те тридесет прве, настаће пјесма Поноћ мене. Није она „цела лепа”, нити ће она то икада бити. Тај текст, несводив на пребројивост елемената, још мање на мајсторску узглобљеност, посваја читаоца као сам сан о пјесми. Такво хтјење да се буде ћутање никада се више није срело у поезији писаној на овим језицима.

Њено магловито „јесам” трепти изнад наслова, да би, одмах, сасвим вољно, нестало у бескрају прва два стиха – и једном или, између сна и смрти.

Засјајати или умрејти...

Или се њрејворити у сунцокреј...

Да ли је она икада и била...

Али ојкуд њен лик наслућен у ваздуху чим њојледам...

Баш ту, на самом почетку – у простору који дијели говор и ћутање – треба тражити њене семантичке могућности. Овдје је дато све, битно за субјекат. Остало је разлагање. Халуцинантно оспоравање

ОГЛЕДАЛО

неба и земље. Заспивање није одмор од живота, код Ратковића то је генерална проба смрти. Симулирани самозаборав. Илузија овоземаљског лијека од очаја који му је приредило живљење. Пролошки стихови су Увод у вјечност са трима тачкама у позадини. Мјеста неодређености не дају простор размишљању јер читајући ове редове одзвања самодовољно Свеједно је! Тачка ће доћи послије. Пјеснички фортисимо има интензитет нервног слома. То није музика, већ прамајка најинтригантнијег стиха јужнословенске поезије: Мртва си а тебе нема. Оваква конструкција није случајност. Очигледност је доведена до плеоназма. Потврђује се двострано. Материјализам и идеализам. Интелигибилно и осјетно. Феномен и ноумен. Исходиште драме је само једна ријеч, а она гласи коначност. Не знам да су неки стихови прокламовали овакву извјесност, икад. Толико су присутни да представљају истину, својеврсну истину антирелигије. Сваки интерпретативни смјелац нарушио би нешто од равнотеже која је успостављена у ових пет ријечи. Дакле, не за смислом, не за њим ићи, већ за звуком што насељава слику сна у којем је дато велико финале човјекове авантуре.

Његов диван обрачун са собом и ријечима.

Остало, ако је ишта остало, може се прећутати. Понешто од тога да се и заборавити. Ситнице баналне свакодневице коју су обиљежили сиромаштво и туга. Проза усуда.

На крају: Крвав поздрав великом болу!

И фантом-баба која се церека. И тка, тка, тка...

Радоман Чечовић

Професор српског језика
и јужнословенских књижевности
Гимназија Слободан Шкеровић,
Подгорица

БУДУЋНОСТ

Друџа наџрада 2. БЛЕСКА

Будућност је загонетка по себи; она је временска димензија која у строгом смислу одређења јесте, али никад није и никад није путем логичке закономјерности идентична свом сопству. Она је недолазећа – и поред тога што мора доћи. У темељном дијелу свијести, на мјесту гдје се аперцепција заснива на чулности, ток времена се препознаје на априоран начин и долази у појавност преко бића које јест и пролазности која га по симултаности негира до потпуног нестанка. Она носи стварност химере у себи и њен идентитет заступа мислећа стварност као знање о будућности, које се у "сада" – садашњости слијеже у лику темпоралне сјенке. Ова готово аветињска временска димензија носи идентитет неразговијетности у себи, па је садашњост окупља у представи коју запитаност носи у мишљењу као њеном јединственом заступнику. Идентитет овог временског модалитета може стати у став: будућност није, али све што долази у емпиријску садашњост, долази из будућности. Ово представља супротност формалном гледишту које по логици ствари тече по режиму линеарног тока: прошлост, садашњост, будућност, мада у темпоралном сагледавању времена ова инверзија има своје оправдање. Из оног што по факцититету није надолази све што јесте. Оно "није" кроз своју временску димензију, која није у датости, призива битна питања кроз пројекцију ума која је супротна стрели времена, нарочито на терену еуклидовског простора. У линеарној шеми вријеме се у аперцепцији организује на овај начин јер у датим ограничењима, које му ентропијски карактер бића диктира, оно показује да му је свака друга линија тока неизводљива.

Гледајући ствари из космолошке перспективе, будућност има детерминистичке карактеристике на темељу неумољиве физичке закономјерности која универзум види у негацији сваког телоса који би се могао оцртати на траси од сингуларности почетка до ентропијског краја. Када је негдје крајем 90-тих година откривено постојање тамне енергије која растура потенцијал гравитације која свемир држи на окупу, сваки могући телеолошки заплет, заснован на хеппенду, постао је излишан. Фантомска сила, која инфинитивном прогресијом убрзано шири простор универзума и кроз интенцију лоше бесконачности растура поредак свемира, временом ће оставити

свако биће у самоћи нестанка и показати му судбину на пјешчаном сату пролазности која се у ријечима Гетеове низбрдне дијалектике оглашава овако: све што постоји заслужује и да пропадне.

Будући да почетак има крај, он у универзуму представља коначиште које се не може окончати, што свакако говори да сваки облик вјечности, по истини времена, носи негативну конотацију у себи, независно од увјерења које се преко различитих епистема развија путем церебралних способности унутар наше специфично конституисане свијести. Овакав крај доноси нам сила за коју само знамо да "јесте" али не знамо на који начин "јесте", шта је изазива и каква је физичка нужда води кроз ток који по каузалности тече од бића до "ништа". Како је догађај референца времена, а како кроз ширење простора свако дешавање постаје мјесто инфинитезималних могућности у сфери догађајности све до укидања сваке могуће узајамности, то ће континуирана прогресија простора, у времену инфинитивности, са одмицањем времена које тежи бесконачности, словити као једино биће, исто тако и као не-биће, на основу које ће по сили бивања заувјек нестати поларизована онтолошка разлика на којој се преко Парменида утемељила окцидентална филозофија. Савремена астрофизика кориговала је елејску тезу: биће јесте, не-биће није, на идентитет у којем се универзална будућност бића на темељу тамне енергије јавља у еквиваленту трајног раста чисте празнине. Ако је вријеме у бићу, то ће кроз нестанак бића и нестанка сваког могућег потенцијала вријеме будућност тећи у дијалектици истости и на негативан начин афирмисати јединствено стање ствари. Ову енергију, у њеној акцелерирајућој прогресији, ништа не може зауставити па је будућност извјесна у крају који носи прерастање времена у празно трајање без краја у којем се највећа могућа дистинкција – биће и ништа – реализује у идентитету празнине што на симултан начин јесте и биће и ништа.

Сада ћемо се вратити на Земљу па у фракцијама онтичке посебности потражити будућност преко појединачних историја и створити слику цјеловите будућности из аспекта профаних антропоцентричних интенција. Инсистирајући безусловно на свом опстанку, кроз потцијењивање свега осталог, будућност је у антропоцентрично конституисаном свијету дисконтинуирано издијељења по поглављима актуелног изумирања. Једнострано схваћена добробит, сведена до искључивости на преференцију људског битка који се експонира преко моћи, негира са највећом ароганцијом будућност ванљудске стварности. Овде смо преко природе историје осуђени на будућност коју диктира слободна воља. Слободна воља нас радом кумулативне прошлости увлачи у нужду сурове будућности која у раду великих бројева и на малом

распону величина ствара пакао пресудних импликација. На то нам указују номинално занемарљиви проценти карбон-диоксида у атмосфери и климатско повећање температуре у малим дозама, који су у својој незнатности гаранција сигурног колапса, супротно нашем мнијењу да се свака катастрофа заснива на буктињама нумеричке експанзије. Све ово је ферментирала саможивост људског бића које не види будућност иза првог таласа будућности па се оно најгоре јавља у егземпларним ситуацијама као у случају када наводњавање из ријека, у кратком временском интервалу, иде у прилог пољопривредног успјеха да би након тога, кроз незасито испијање воде, наступила освета сувог корита у којем су невоље будућности великим интензитетом супротстављају непосредности изоловане пољопривредне добробити. Како се на будућност гледа очима свакодневности, онда се сви они епилози, што по инверзији долазе из хоризонта датог стања, јављају у облику кризе која у неодмјереном цивилизацијском темпу заснованом на расту увелико прерастају неопходну саморефлексију и зауставну моћ субјекта. Будућност у доба историје, захваљујући апсолутној супремацији субјекта, постаје крајње себична; она је изоставила онтолошку великодушност као синоним за равнотежу и тиме је преко своје посесивности уништила принцип алтруизма и будућност саму. Ради антрополошке фракције будућности закинут је живот у изводу цјелине и стављен на мали маневарски простор могућег опстанка. Само треба споменути говеда која по налогу слободне воље у нама увијек завршавају у црној нужди клаонице. То је путања њиховог живота: она долази из наших аутономних одлука које по примарном одређењу могућности нуде другост промјене али се оне на трајекторији цивилизације никад не мијењају и увијек стоје у својој набијеђеној истости.

Довољно је споменути све оне истребљене врсте нестале у обијести која их је убијала само зато што их је људска супремација могла убијати. У име човјека и свих изведених цивилизацијских резултата рапидно нестаје будућност по свим регијама живота, транспонирајући сваки опстанак у нестанак и, што је још горе, не сматрајући радње ове врсте ненормалним дјелом. Будућност јесте фикција али она преко садашњости показује каква ће бити њена стварност. Надолазеће вријеме будућности је мисао која се испољава у потиснутом очекивању егзистенције, али како је она замућена приматом свакодневнице, она за тили час ишчили лимитираној мисли, односно оном стању које се у мишљењу увијек заснива на мисли која не мисли. У свакодневници се мишљење одрекло запитаности постајући проста калкулација и лажни супститут за оно што би морало заступати у свом појму. На овај начин она наставља да траје по одређењу по којем је садашњост непосредне мисли еквивалент за будућност,

бивајући увјерена да представља јединствену истину у опусу временских димензија и не препознавајући у свему томе голу заблуду у ароганцији актуелног презента. У таквим околностима измичу и скроз нестају оне ствари које фактичка нестварност будућности на стваран и утваран начин захтијева.

Како човјек свакодневице није склон пројекцији, то ће режим актуелне садашњости, у континуитету истости, избити из будућности темпоралну димензију времена и ставити је у процес перенуирајуће садашњости. Обзир према бићу у меркантилно конституисаном свијету сведена је на нулу јер се егоизам, у пролиферацији разупорених антрополошких монада, преко моћи наметнуо као земаљски апсолут и једини могући свијет. Били смо у једном тренутку убијеђени да овај начин живљења, преко растућег бољитка, представља предуслов за стварање престабилиране хармоније божанског нивоа али се врло брзо увјеравамо да у овој констелацији егоизам потиरे свијет иманентан бићу по себи, па се изгледност опстанка најављује једино из перспективе трансцендирне монадизирани себичности.

Свијет у суженом антропоцентричном издању, у изразитој нумеричкој експанзији, не види да једна пластична кеса, у изведби мултипликације, може затрпати океане пластиком и угрозити појам живота до крајњих размјера. Зато се поставља питање: шта очекивати у будућности, ако се она и даље буде конституисала преко овако формулисани садашњости? У наставку овако артикулисани стварности будућност није само илузорна из аспекта универзалне добробити, него ће на већој потенцији постати истина универзалног нестанка коју ће прије суноврата сакривати утилитарни подвизи још само неколико разметљивих декада у доласку. Ако свака историја по фракцијама бића буде изложена терору субјекта, наравно да ће будућност земаљске цјелине изостати у жалосно изолованој историји људског битка.

Гордан Живић

Професор филозофије
Гимназија Филип Вишњић, Бијељина

АСКЕТСКА ДУБИНА ИСПОД КАРНЕВАЛСКЕ БУКЕ

Трећа најага 2. БЛЕСКА

**Приказ збирке песама „Галамџија и гугутка” Драгана
Марковића (СКЗ, 2018)**

Дробним светом лирски субјекат – песник широко корача. Су-
чељава се на самом почетку свог путовања са Црним Градом
под фреском небеском, свестан да смо пред животом тек обичне
ништарије и да је сваки напор трошног Ја излишан. Чему онда на-
стојање да се устали и утемељи у тврдим речима окошталим; зар
није смисленије заиграти се и заборавити у колоплету вашарске
фасцинације часцима чисте радости?

Онтлошки бесмисао и узалудност постојања, основна су мисаона
нит песничке збирке Галамџија и гугутка: Ни какве вајде од твог
рођења, ни какве штете од твоје смрти, јер, обневидели часовничар
је ту тек да нам коске наштелује. Упркос свеукупном бесмислу, само
у трпљењу и страдању човек истрајава, што песник наглашава кроз
јасну звучно-семантичку, натуралистичку слику: Зидови да се згуре,
расквасе и дрхтуре / док крцкају кошчице и зној пиште мошнице.
Свеколики живот људски, сваки боговетни дан је загладан у бе-
скрајно Ништа. Кисела је здравица живљења, унакрст, док изнова
наздрављамо ми нишчи у част величанственог Ништа:

*Све ти је то сивар шрусне дар-мар архиџекиуре,
лакше се сурва човек, нећо кућица мравља,
кроз мишије обестиије махниће очи зуре:
Сирћења, берићења, жешиће среће и здравља!*

И опет у чије име и коме у част? Ништа и Ником! Зато се треба
одрећи и Раја и васкрсења кад се огласе мукла звона, најопорије уз-
викује Галамџија у песми Одрицање, кроз профанизацију сакрал-
ног и прометејску дрскост песника. Празнином одјекује сумња у

ОГЛЕДАЛО

све као горки уздахнут јаук који прераста у разуздан смех и постаје лајтмотив ове песничке збирке.

Драган Марковић нам Поезију дарује да нас уљуљка израђивањем, да нас звучном мелодијом – певушењем пригрли у тами, да нам одагна страх, суочавајући нас с нашим истинским Ја, које нас у катарзичној игри храбри да исплачемо све своје неспокоје.

Попут бучног воденичног точка песник – галамција премерава и треби речи - зрна, дроби их, претаче хучно, меље...

Речи, надреалистички неспутане, бритке, десиметришу логику да би просевнуле звучањем из заумног:

Руке у вир ли уклавири...

Окиши се до киншиасе, кишињева, каймандуа...

Пролеће ће шећер-йице, шћер-цвијеће, йљусак среће!

Жеже лейо, ојолејо камље кайље.

Зрачје зриче. Јесен сене сеје:

Малаја у мајлама, амалјам, јалама!

Почесто карневалски разигране песме Драгана Марковића као да се ругају озбиљности живота, јер шта нам друго преостаје од црнохуморног смеха – ироније и самоироније загрцнутим и зачуђеним?

Лирски субјекат је песник танане сензуалности, кога Човек, Свет и Живот дубоко прожимају и изазивају на промишљање и преиспитивање. Својом осетљивошћу он се сав у песму претворио, дише, корача, у ходу слогова навирућих, послушкује поезију сопствених корака, кује и компонује у сваком кроку и поскоку, у даху, у погледу, јер је његова мисао непрестано на изворишту поетског бујног врела:

Корачам, хм-хм-хммм-хм-хм-хм-хммм, врачам комјонујући обазриво.

Промко ће загрмети и псовком ругобном Галамција у коме кипти као снажна експресија непомирљивости – бунтовништво – семе свеколике Слободе, а истовременце, речи ће грубе самлети и сипати у благод, у мекоту брашна, које се очудотвори у сунце-погачу којом се госте душе гладне светлости. Читаоцима који ће умети да препознају какво поетско сунце из ове несвакидашње, снажне и оживотворене поезије зрачи, пророчки поручује:

Дошао сам само да сунце младо донирам умирућем светју,

Ваљда ће ме йознайти леиу светј мој уморни, као светјалце свичево...

ОГЛЕДАЛО

Сигурна сам да ће искрени поклоници Поезије препознати, признати и осветлити зачудни песнички свет Драгана Марковића који се у књизи Галамџија и гугутка приказао у свој својој несвакидашњој лепоти.

Кристина Рајић

Професор српског језика и књижевности
Десета гимназија Михајло Пупин, Београд

ЧЕМУ ЈОШ ФИЛОЗОФИЈА У ДОБА КОВИДА 19?

Похвала 2. БЛЕСКА

Постављено ми је старо питање, али у новом руху: чему филозофија може послужити у доба пандемије ковида 19, када смо обузети другим, далеко важнијим бригаама и проблемима? У доба кризе усредсређени смо само на оно што је преко потребно. Покушаћу да образложим идеју како није могуће пронаћи излаз из кризе, па била она и здравствена, без филозофије, ма како то звучало чудно. Дакле, филозофија је преко потребна.

Основни циљ Едмунда Хусерла (1859-1938), оснивача феноменологије, јесте рехабилитација филозофског мишљења, али и обнова културе која је запала у кризу. Хусерлово време, почетком двадесетог века, а поготово између два светска рата, било је доба кризе, као што је то и данас наше. Криза доводи у питање многе ствари за које смо мислили да су чврсте и сигурне. Хусерл налази да криза западног човечанства, а и филозофије, у XX веку настаје услед доминације натуралистичког и историцистичког погледа на свет. Натурализам је настао развојем емпиријских наука и представља тенденцију да се све што јесте схвати као предмет природних наука. Натуралисти предлажу да филозофи прихвате меродавност природних наука, а да само природне науке, као и развој технологије, могу човечанству понудити излаз и спас. Друга претераност са којом се Хусерл суочава је историцизам. Историцизам настаје услед доминације историјске методе и друштвених наука, а представља нартљиву склоност ка наглашавању историјске стране док се занемарује савремени карактер догађаја. Историцизам води нихилизму и релативизму, јер не само да сви историјски покрети имају своје право, него се и међусобно укидају. Епидемија је било, има их и сада, а биће их колико буде било и човечанства. Зашто онда лупати главу око тога?

Разуме се, Хусерл се не залаже за укидање наука, ни историјских ни духовних, него за промишљање њиховог смисла и граница важења. Филозофија се пита како су нам дате и како су схватљиве ствари, понирући до последњег темеља наука, до питања о суштини као основи њихове многострукости. Дакле, питање о свести и њеном корелату – свету, води питању о томе шта је суштина тих погледа на свет: она главица лука, која се на крају ољушти, а ми се питамо шта нам остаје. У међувремену, наше сазнање је напредовало.

Треба нам још један појам, а то је феномен. У колоквијалној употреби термин феномен обично се употребљава у значењу „појаве“, али у филозофији он има шире и сложеније значење: то је суштина која се појављује, открива нашој свести. Нпр: погледајмо обресе сунца које се помаља кроз облаке. Феноменологија нас упозорава да морамо бити свесни и онога кроз шта видимо сунце. Кроз феномен (прозорско стакло) видим суштину (сунце). Али прозорско стакло може бити замагљено, рђаво изливено, са остацима боје, што нас спречава да видимо „ствар какву јесте“. И када је сунце јако, иза дрвеног оквира прозорског стакла могу да сакријем поглед од блештавог ништавила подневног сунца и да осмотрим приказ на улици. Дакле, феноменолошка метода упозорава нас да треба да „очистимо“ прозор, али и да те препреке, управо ти „прљави феномени“ спроводе суштину до нас. Сада можемо поставити нека од конкретних питања. Како нам се појавио тај фамозни ковид 19? И како се ми према њему односимо? Каква је његова суштина?

О ковиду 19 говоримо посредством сазнања једне науке, епидемиологије, и он је сходно томе и „научни феномен“. Епидемиологија је научна дисциплина која проучава распрострањеност и ширење болести у одређеној популацији. На основу познавања законитости јављања и ширења болести, епидемиолози предузимају одређене практичне мере за њихово спречавање и сузбијање. Али мере које препоручују епидемиолози јесу различите од земље до земље. Један систем мера употребили су у Шведској, други у Кини, трећи у Италији. Систем мера који се добро показао у једној земљи, није донео жељене резултате у другој. Зашто се то догодило? Одговор на то питање могу пружити социолози који разматрају однос друштва и болести. Са треће стране, вируси и бактерије су некада путовали годинама и деценијама, широм земљиног шара. Данас, вирус преваљује хиљаде километара, захваљујући унапредовалим системима саобраћаја и транспорта, за свега неколико сати. Свет је постао глобално село. О томе нам нешто више могу рећи научници који се баве феноменом глобализације. Глобализација је појам који се користи за описивање промена у друштвима, култури и светској економији које доводе до драматичног пораста међународне размене (у трговини, култури, људима, идејама али и у вирусима).

Ковид 19 изазвао је многе промене у образовању и технологији. Дигитализација је преузела примат, а информатичари постају нека врста нових идеолога, политичких комесара, који уређују пословне и друштвене односе. Обесне уштеде могу да се спроводе на све стране („онлајн”), а мало ко се запитао о класном аспектима целе појаве. Озбиљни проценти деце у школама и најразвијенијег дела човечанства, остају ван наставе, јер им „брзи интернет” није доступан, а сеоске школе, ти капилари сваког образовног система, стрепе за своју будућност. На крају, како хуманистичке дисциплине, у којима је важна „жива и душата реч”, сабити у гугл учионицу? Али, тим сада „научним феноменима” треба приступити строжије...

Наведени феномени прикривају и откривају суштину, те морамо брижљиво ставити у заграде наше страхове, наде и очекивања, као и склоност да посебне методе и феномене привилегујемо и проширимо ван њиховог важења. Феномени, уколико их тематизујемо једнострано, могу само да замагле наш поглед, а ако их сагледамо кроз више димензија, могу да нас доведу до различитих слојева. Питате ме сада о практичним последицама нашег напретка знања. Лако их је навести и све оне воде ка захтеву укључивања ширег круга оних који одлучују о функционисању друштва у доба епидемије, ван пренапрегнуте осовине струка-политика, јер њихово поље важења није доведено у питање.

Др Срђан Дамњановић

Професор филозофије

Карловачка гимназија Сремски Карловци

ИСИДОРИНЕ МОЛИТВЕ

Похвала 2. БЛЕСКА

Међу нама има и било је одувијек оних чија ријеч је толико благородна да се и њена сјена спусти у наше срце, показујући смјер. Ако не за цио живот, онда бар за извјесно вријеме док нас не пронађу друге.

Исидора Секулић је кроз својих десет молитвица, шаптаних у топчидерској цркви у Београду, прешла преко оне међе и оних заклона у човјеку који се ријетко отварају и тако посијала ријеч која поправља и надокнађује. У човјековом животу ипак је мало такве словесности, мало искрених понирања, и премало властитих ријечи које су сјеме за другу душу. Већином су пјева празних мисли. Исидора почиње своје молитве из најужег тјеснаца у бићу гдје логос овог свијета баца своје оружје пред слутњом моћи логоса невидљивог свијета, рекавши да човек без дна и муља не постоји. Талог мој сам. Најчешће бјежимо од сукоба унутар себе јер знамо да остаје талог, и знамо да смо пред лицем дана дрхтави и рањиви, али ти конфликти и обликују биће за најљепше пројаве духа. Чињеница је да нас у тренутку када смо мисаоно способни да се носимо са свијетом, да доносимо одлуке, и даље уобличава на хиљаде скривених и наочиглед невезаних догађаја. И огромна је наша илузија да дјелујемо из дубине свјесности.

Ријетко се дешава да себе у потпуности видимо, а камоли да свој талог пригрлимо и освијестимо. Ми талог не признајемо, брзо на њега заборављамо, а и тиме доприносимо да по мени јури мутна пена, и у пени цело моје дно. Да, већина нас познаје оваква стања и има потребу да их дубоко сакрије. На лицима, у ходу, кретњама, смијеху може се прочитати колико су она честа, или колико улажемо труда да такав муљ постане тло за најљепши цвијет. Многе разлике међу нама се кроз то огледају. Сама ова идеја и свијест да без муља не постојимо долази од другачијег реда ствари, једног неизмјерног поретка.

Исидора у трећој молитви Господа моли да помогне и опрости свима људима који по дану често морају уморно да склопе очи, а ноћу остају без сна и одмора, страхујући од зеленог сјаја хладног месеца. Сигурност има скупу цијену, плаћа се крупним монетама бесаних ноћи, двоумљења, одржава се снагом да, видјевши себе у себи, направимо размак у нерватури толицини да зрака једна може да га освијести. И онда једино имање постаје широко трептаво срце у

којем ниче молитва, расте хармонија. Страхујући да јој сјај злослуте не науди или да је својом гордошћу не унизи, Исидора обећава: Стојим у мрачном ћошку црквице стиснутих зуба и песница, јер су то моји човечански знаци страшног напора да се обрвам, оборим, ситно и мекано самељем. Кад будем ситна као сиви морски песак Твој, онда ћу се даље трошити, Господе, док не постанем као магла тај чудни најпролазнији гост на земљи.

Да, да се самељемо и уситнимо како би очи могле видјети сву љепоту постојања: љепоту цвјетова, љепоту излазака и залазака сунца, љепоту звјезданих ноћи, љепоту човјекове душе. У топчидерској црквици отварао се простор и испод и изнад човјека, ослобођеног од својих зебњи, од своје глади, од своје претилости, примакнут бар за милиметар осовини бића. Простор у ком је цјелина свега што носи печат трајања и простор гдје уситњавамо себе до немара за таштину свијета, до степена мирне молитве у ћутању. Све друго је куцање на многа врата и лутање, а једина која нам требају су у нама и једино их ми можемо отворити.

Када се куша моћ храма, и када прође почетни грч молитве, Исидора осјећа да и наука кида од Тебе, и да људско знање и рачунање природних закона Твојих вуче далеко од Тебе. Како да прихватимо и разумијемо суптилна ткања човјекова духа кад је наш ум научен углавном да разумије еуклидовске законе, логику мача? Још у раној младости научимо да не његујемо посебна чула којима бисмо схватили логику цвијета. Ипак, таквим чулима, у својој бити пјесичким, може се произвести моћ религије у себи и прихватити могућност постојања Бога. Источни мистици су говорили: Бог је најњежнији облик постојања, врхунски цвијет који цвјета у сваком тренутку, али га не видимо.

Ми смо заокупљени својом прошлошћу и будућношћу, својим лајковима и дислајковима, и та логика може омогућити да разумијемо одређени степен постојања материје и одређене нивое човјековог понашања, али се њоме не може разумјети цјелина свијета и властито мјесто у тој цјелини. Неразумијевање међу нама је закон, свако разумије одређену ствар из своје аксиологије, премда је у темељ и почетак свега ушло разумијевање живота.

Може бити да у дјелићу свог трајања, када у нама процвјета молитвена ријеч, уђемо у духовну своју судбину потпуно и урастемо у мир духовни као што орах урасте у љуску.

Славица Малић,

Професорка српског језика
и јужнословенских књижевности
Гимназија, Бања Лука

OSVETA ŠTAKORA

Vrte se u svom kavezu, uskraćeni za uobičajenu svakodnevicu, zatvoreni u nevelikom prostoru, osvijetljeni vještačkom svjetlošću. Usamljeni. Vrlo često u iščekivanju novog pokusnog iskustva obole od neke autoimune bolesti i umru. Predlažu da se njihovi uslovi života poboljšaju korištenjem odgovarajućih rekvizita koji će umanjiti osjećaj depresije i samoće. U iščekivanju dana D, broja u kalendaru utopijskih očekivanja, nepoznat im je način na koji će skončati u indukovanoj bolesti sa ishodom ozdravljenja ili smrti, a njihova sopstvena smrt može doprinijeti tuđem ozdravljenju.

U sličnom scenariju živimo ovih dana karantin kovida 19, u kavezu su ljudi a glodari su slobodni. Osveta štakora za sva ona robovanja ljudskom ozdravljenju ili...?

Počelo se rano sa ovom pokusnom praksom. U antičko doba ljekar Galen se poslužio životinjama u svojim demonstracijama iz fiziologije i anatomije: jedna od dilema je bila da li arterijama teče krv ili vazduh. U tu svrhu su mu poslužile svinja i koza. Vivisekcija, ili rezanje naživo, nekad je obavljana i na ljudima, robovima, ratnim zarobljenicima, bez anestezije, koje u to doba nije ni bilo. Kasnije će se na oglednoj životinjskoj listi naći pacovi, miševi, kunići, rjeđe psi i majmuni.

Ovoj metodi, koju je popularisao francuski fiziolog Claude Bernard, pretvarajući fiziologiju u eksperimentalnu biologiju i medicinu, neće izbjeći ni ljudska vrsta u novom dobu – vivisekcija će se sprovoditi i na zatvorenicima koncentracionih logora u Drugom svjetskom ratu, pa će se tako doći do pozudanih fizioloških i patofizioloških saznanja.

”Princ vivisekcije” je najžešćeg protivnika dobio u svojoj ženi, koja je nakon razvoda od njega osnovala društvo antivivisekcije. Aktivistkinja ovog društva je bila i njena kći. Saradnik doktora Bernarda, Magendie, držao je predavanja u Parizu, u toku kojih je secirao pse bez anesthetika ućutkujući ih riječima: ”Ućuti, jadna zvjeri!” (Tais- toi, pauvre bête!)¹.

Jeremy Bentham u svom delu Uvod u principe moralnosti i zakonodavstva postavlja pitanje opravdanosti bola, prava na tuđu patnju, koje sebi pribavlja čovjek kao biće sa privilegijom razuma i moći govora.

Uostalom, različiti su kavezi u kojima žive zarobljeni, pa tako u njima nekad bude zatvorena i kritička misao; nauke se nađu u laboratorijskom eksperimentu ideologija – jedan od poslednjih kazamata u nizu je ideologizacija filozofije u klimaksu marksizma.

Veoma popularna laboratorija užitka i bola, principa koji pokreću svijet, organizovala se u pijesku arene, na putu ka klimaksu larpurlartističkog zadovoljstva. Žrtvovani su životinje i ljudi u gladijatorskim borbama. Iz pukog

¹ <https://peoplepill.com/people/marie-francoise-bernard>

užitka, koji je sam sebi svrha, dešavao se jedan od najvećih pomora životinja, prije industrijske revolucije, mahom egzotičnih, koje su dovlučene iz Afrike.

I dan-danas u takvim prizorima stradaju bikovi, pijetlovi, psi, na čijem se genetskom zapisu znalački radi, kako bi se odgovarajućom modifikacijom ukrštanja pasmina došlo do rase žednije krvi.

U evropskim laboratorijama je samo 2011. godine stradalo 11 miliona životinja a Francuska je lider u torturi nad životinjama sa 2, 2 miliona ubijenih. Smanjenje tog broja, koje je najavila EU je marginalno iako postoje druge alternativne metode koje mogu zamijeniti testove na životinjama, diskutabilne sa etičkog gledišta kao i sa stanovišta njihove opravdanosti.

Štakori i zečevi čine 80% životinja koje se koriste u eksperimentalne svrhe, miševi i pacovi su najzastupljeniji; u drugoj kategoriji su životinje hladne krvi: gmizavci, vodozemci i ribe, sa procentualnom zastupljenošću od 12, 5%. U sledećoj kategoriji su ptice sa 5, 9%, konji, magarci, svinje, koze i ovce predstavljaju 1, 2%, mesožderi kao psi i mačke predstavljaju 0, 25%, najzad, ne-ljudski primati čine 0, 05% totalne cifre. Od 1999. godine nijedan veliki majmun, tipa šimpanze, orangutana i gorile, nije korišten u svrhu eksperimenta na životinjama u Evropi. Zvanično, ovi testovi su zabranjeni u kozmetičke svrhe od 2009. godine.

Pomenuti eksperimenti u evropskim laboratorijama izvide se u svrhu fundamentalne biologije, humane, veterinarske medicine i stomatologije.

Rezultati ovih istraživanja nijesu uvijek primjenljivi na čovjeka zbog bioloških razlika koje postoje među različitim vrstama. Zato se predlažu novi testovi kojima bi se sa više tačnosti ispitala toksičnost materija, kao što su kultura ćelija, tkiva, organa, upotreba mikroorganizama, molekularna biologija, studija tkiva post-mortem, kompjuterske simulacije, statističke i epidemiološke studije na populaciji, klinička istraživanja na pacijentima-voionterima, virtuelna disekcija...

A u Novosibirsku, u Rusiji, štakori korišteni u laboratorijskim eksperimentima, u svrhu DNK istraživanja, zaslužili su i spomenik.

Da li je zdravlje ljudi dovoljno dobar razlog da se raspolaže životom i smrću životinja? Recimo, da bi se ispitala djelotvornost nekog lijeka, prvo se izaziva oboljenje životinje a mnogo njih strada u samom procesu, ne dočekavši kraj eksperimenta.

U isčekivanju kraja pandemije kovida 19, prenesenog sa životinje na čovjeka, živimo u svojim kavezima sa početka priče, sa neizvjesnim ishodom eksperimenta, ovaj put nad čovjekom.

Prozni tekst-esej koji ima elemente priče.

Tatjana Zeković
Gimnazija, Cetinje

СЛИКА ГИЛГАМЕША ГРЕЈА

*Животи који изражиш нећеш наћи.
(Еп о Гилгамешу)*

Шта повезује Гилгамеша и Доријана Греја, младог дендија и хедонисту по чијој промисли његов портрет стари, а он остаје млад? Одакле потреба да се прича о Вајлдовој „Слици Доријана Греја” започне од овог старог сумерског епа? Бићу још слободнија у асоцијативности и рећи ћу да их повезује егзистенцијалистичка филозофија апсурда, у чијој је основи носталгија за апсолутним – за савладавањем пролазности и смртности, апсолутна самоафирмација која човеку као смртном бићу није суђена, али је његовој природи иманентна, очигледно, од самих почетака цивилизације.

Уплешћу у целу причу и фаустовски мотив човека који продаје душу ђаволу да би досегнуо недосеживо.

„Ко не лута, до памети доћи неће”, рекао би Мефисто, али док Фауст моћи свог помагача ставља у службу добробити човечанства (у другој књизи), те у исходу заслужује милост, Доријан Греј све трагове зала који су прекривали његов портрет уместо његовог образа, у тренутку смрти прима на себе без могућности искупљења јер је његово „апсолутно ја” било себично и ограничено „ја”.

Живот јесте сам по себи апсурдан јер је у њему једина извесност смрт. Лек за неизбежну носталгију за апсолутним је у луцидности, бистрини ума и духа, којом ћемо се овом осећању недовољности супротставити. Нек' смо трун само и трен, бачени у овај океан постојања, стално под ударима различитих ветрова који нас разносе, али учинимо да тај тренутак између подизања и спуштања таласа буде удах чистог ваздуха пуним плућима!

Да, вратимо се Гилгамешу: то је оно што му саветује богиња Сидури Сабиту у Врту богова а што ћемо можда назвати хедонизмом: испунити живот уживањима, бити себи важан, јер ко не воли себе, не може волети друге. Нарцисоидно? Не. Нарцис на површини воде није видео други лик.

У лику Доријана Греја Оскар Вајлд, хедониста и денди, „геније разговора”, како су га називали, мајстор парадокса као препознатљиве одлике стила, оставио је понешто од сопственог одраза

ОГЛЕДАЛО

младића који се стрмоглављује у уживања, тражећи у њима тајну живота. Многе контроверзе исписују његову биографију, од оне жаловите како га је мајка, док је био дете, облачила у женску одећу јер је желела девојчицу, до поетичне слике естетике који шета Лондоном носећи у руци љиљан или сунцокрет. Оскар Вајлд хранио се погледом на цветове славе и бесмртности – гледао је у Гилгамеша.

Лаура Ковач

Професорка српског језика и књижевности
Гимназија Светозар Марковић, Суботица

ЖИРИ 2. БЛЕСКА

Јелена Нововић

професорка српског језика
и књижености, Београд

Станка ел Рабади

професорка српског језика
и књижености, Шабац

Љиља Маловић

професорка филозофије,
Београд

Жарко Јањић

новионар и фељтониста,
Љубиње
